

*Rapport från Amanusbergen
(Nur Mts.) i sydöstra Turkiet
13-23/6 2010 med inriktning
på vedlevande skalbaggar.*

Daniel Marklund

Text och foto: Daniel Marklund

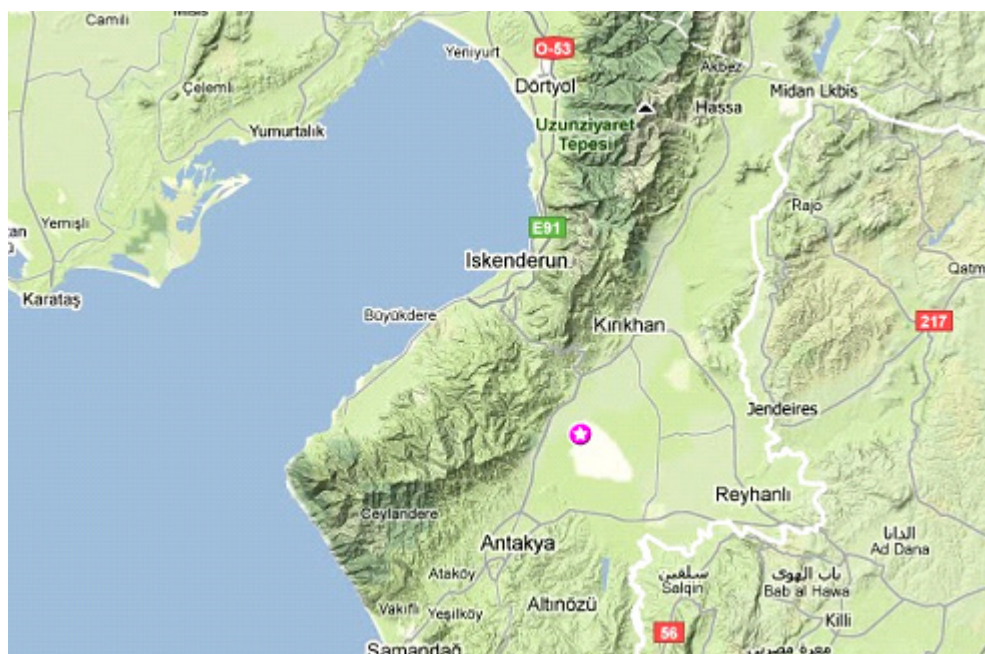
Omslagsfoto: *Purpuricenus dalmatinus* från söder om Arsuz på ek

RAPPORT FRÅN AMANUSBERGEN (NUR MTS.) I SYDÖSTRA TURKIET 13-23/6 2010 MED INRIKTNING PÅ VEDLEVANDE SKALBAGGAR.

BAKGRUND

Under sommaren 2009 studerade jag genom finansiellt stöd från Entomologiska föreningen i Stockholm ett område av Taurusbergen beläget norr om Anamur i södra Turkiet. Detta är ett av Turkiets centra för endemism. För att kunna göra en jämförelse med det centrum för endemism som ligger SO om Anamurcentrat nämligen Amanusbergen fick jag för sommaren 2010 nytt finansiellt stöd från Entomologiska föreningen i Stockholm för att göra fältstudier i Amanusbergen och presentera en jämförande studie av vedskalbaggar funna i dessa båda områden. Synpunkter på brandproblematik och naturskydd i Amanusbergen skulle också lämnas.

UNDERSÖKNINGSOMRÅDET

Amanusbergen sträcker sig från norra Syrien norrut där dess norra del utgör östgräns för den stora jordbrukskläppen kring Adana. Nordost om Adana an knyter Amanusbergen till Taurusbergen som i sin tur sträcker sig västerut längs Turkiets Medelhavskust. Den del av Amanusbergen som denna resa berört ligger mellan Osmaniye i norr och Kale i söder, ett område c:a 8 mil långt från norr till söder och c:a 4 mil brett. Området är pga sin topografi svårtillgängligt.

Flera småvägar når bergens lägre sluttningar medan endast 3 vägar med bättre framkomlighet övertvårar bergskedjan, en vid Iskenderun, en vid Dörtyol och en vid Osmaniye.

Geologi

Amanusbergen hör till Turkiets orogena bergsmassiv (Atalay 2002). Bergskedjan når en maximal höjd av 2262 möh genom Doz Mountain öster om Dörtyol. Berggrundsgeologin är varierande och består i vissa delar av sura bergarter och i andra av mer kalkrika. Jämfört med Taurusbergen, som på höga höjder domineras av karst med stora dolinkratrar, är berggrunden betydligt surare.

Klimat

Klimatet i Medelhavsområdet kännetecknas i allmänhet av vinterregn och torra, soliga somrar. I Amanusbergen kommer dock även sommartid fuktiga vindar från Medelhavet vilka pressas upp, bildar moln och ger regn. En mycket ovanlig klimattyp för regionen. Nederbörden är störst på västsluttningarna och på mellannivån, c:a 950 möh. Här kan den överstiga 2300 mm/år medan neder-

börden vid Medelhavskusten är c:a 1000 mm/år. Uppe på de höga höjderna på 2100 möh når den c:a 1300 mm/år. I de högst belägna områdena ligger snön djup under vintern. På sommaren bildas ofta molnbankar uppe i bergen, framförallt på mellanmontan nivå, vilket minskar eftersommarens uttorkningsproblem.

Harald Kehl vid Tekniska Universitetet i Berlin och Agnos (se www.agnos-online.de) har studerat de växtekologiska sambanden i Amanusbergen öster om Dörtyol och bl a funnit att klimatförhållandena i Amanusbergens mellan- till övre montana områden, har stora likheter med framförallt sydöstra delen av Svartahavskusten men även med Svartahavskusten i stort samt centrala Balkanhalvön och det mellanmontana området med kustområden i Dalmatien och Albanien. Det subalpina bältet visar likheter med Pontus bergen, de fuktiga östra delarna av Taurusbergen, berg i centrala Grekland och i viss mån centrala Italien.

Naturförhållanden

Kustslätten nedanför Amanusbergen upp till c:a 200 metersnivån är i norr nästan helt uppodlad medan bergen i söder når fram mot Medelhavet. På kustslätten finns olivodlingar och frukträdsodlingar med bl a *Ficus carica*. Bergen är i princip skogklädda utom där kulturpåverkan varit för stark samt i de högalpina områdena över c:a 1900 m. I stora drag kan sägas att *Pinus brutia* dominerar skogarna mellan 200-700 möh, däröver vidtar blandade *Pinus brutia*-lövskogar upp till c.a 1500 möh där bokskogar, ekskogar och juniperusskogar tar vid. Svarttall, ceder, orientalisk ask, lind, asp, och en rad ekarter ingår i dessa skogar. Ofta förekommer blandbestånd men ibland ganska rena bestånd. I raviner i *Pinus brutia* skogarna finns ofta inslag av en rad lövträd och buskar. Bokskogar finns främst på nordsluttningar och på såväl kalkrika som på sura jordar, *Quercus cerris* bildar bestånd på kalkberggrund i sydvästläge och *Carpinus orientalis* i nordvästläge. Boken som representeras av *Fagus orientalis* anges förekomma på nivåer mellan 800-2110 möh och *Quercus cerris* mellan 280-2090 möh.

Fig. 2. Blandlövskog i molnzonen norr om Belen, öster om Iskenderun. Lågvuxen krattlövskog bestående av ca dussinet olika lövträd bl a flera ekarter. I skogen återfinns blomrika gläntor med stark betespåverkan. Här noterades bl a *Pedostrangalia emmipoda*, *Agrilus olivicolor* och *Agrilus derasofasciatus*.

METODIK

Färdsätt

Turkiet är ett land med stora avstånd. Infrastrukturen i form av vägar och flygplatser är relativt väl utbyggd. På grund av avstånden tar det dock tid att färdas i landet och flyg till mer avlägsna provinser går alltid via flygplatserna i Istanbul eller Ankara. De flesta anslutningar är dock dåligt "tajmade", vilket medför att man når ändflygplatsen först sent på kvällen när biluthyrningskontoren stängt. För att nå Amanusbergen valde jag därför att flyga till Konya via Istanbul. Med mycket tidig avgång från Arlanda anlände jag till Konya tidigt på förmiddagen. Den bilfirma som där skulle leverera hyrbil fanns dock inte på plats och med stor tur lyckades jag arrangera med hyrbil genom en annan firma som händelsevis hade en representant på flygplatsen. Efter ett par timmars väntan och förhandlingar tecknades ett nytt hyresavtal med liknande bil till betydligt högre kostnad. Det blev en liten Ford Fiesta turbodiesel, som visade sig fungera bra på alla bättre vägar. Därefter vidtog en bilresa på 60 mil mot sydost till Arsuz. Hemresan till Konya gick via Adana och Silifke varvid vissa korta studier kunde göras nära Silifke och i bergen norr om Silifke.

Boende

Hotellkapaciteten är dåligt utbyggd i många turkiska städer utanför turiststråken och svårigheter med språk, internetkontakter och överhuvudtaget anvisningar till hotell, gör övernattningsplaneringen besvärlig. Arsuz, som ligger strax söder om Iskenderun vid Medelhavet, befanns dock ha ett bra utbud av prisvärda lägenhetshotell och var beläget relativt centralt i området. Arsuz valdes därför till utgångspunkt för de dagliga resorna.

Satellitfoton och kartor

Området studerades noggrant med Google earth och lämpliga besöksområden inritades som underlag för reseplaneringen. De större vägarna var av mycket bra standard medan vissa småvägar var besvärliga för den lilla fiestan. Mycket branta vägar av grovt stenmaterial var ett gränsfall till vad den lilla bilen kunde klara och vissa vägar bedömdes för svåra att ens försöka.

RESULTAT OCH DISKUSSION

Artfynd

Många artfynd är naturligtvis spännande i ett område av Amanusbergens karaktär. Fyndet av *Rosalia alpina* ssp. *syriaca* var särskilt uppmuntrande eftersom denna underart aldrig återfunnits sedan den beskrevs för 106 år sedan. Den beskrevs av den franske entomologen Maurice Pic ifrån material insamlat av M Charles Delagrange i Amanusbergen vid hans resor till "Haut Syrie" 1891 och 1893. Den har därför ansetts vara utdöd, men återfanns nu i ett exemplar på en skadad bokstam under denna resa. Ssp. *syriaca* särskiljs genom sin ljusa färg och mer diffust avgränsade främre fläckar på täckvingarna.

Cerambyx scopoli ssp. *nitidus* hittades på nivåer mellan 950-1500 möh och på vita blommor. I omgivningarna växte i båda fallen ekar. *Cerambyx nodulosus* noterades i anslutning till *Quercus coccifera* på c:a 150 metersnivån.

På återfärden i bergen söder om Silifke fick jag också stifta bekantskap med *Perotis malachitica*, som hittades sittandes i toppen på små tallar på 1300 metersnivån. I rapporten från förra sommarens resa till Anamur framhöll jag svårigheterna i att särskilja *P. malachitica* från *P. xerxes*. Erfarenheterna

från årets resa har gett vid handen att *P. malachitica* har en särpräglad microskulptur på täckvingarna vilken tydligt skiljer arten från *P. xerxes*.

På en solexponerad, urgammal tallåga på 1700-metersnivån, hittades också ett exemplar av den sällsynta *Chalcophora alternans*, som ersätter *Chalcophora mariana* i södra Turkiet och kännetecknas av mer rödaktig färgton och svagt sågade bakkantar på täckvingarna.

Bland Anthaxiorna kan också omnämnas *Anthaxia discicollis* som togs på askblad på Zorkunplatån samt *A. muliebris* som fanns här och var i olika blommor. Den svarta *A. pinguis* som utvecklas i tallved hittades på gula blommor.

En annan sällsynt praktbagge är den lilla metallglänsande *Galbella felix* som togs på *Phillyrea latifolia* på 800 metersnivån.

Chromovalgus peyroni, *Trichius orientalis* ab. *tauricus*, *Cetonia delagranei* ssp. *delagranei* och *Protetia cuprea* ssp. *ignicollis* är blombesökande bladhorningar som noterades under resan.

Fig. 3. *Anastrangalia montana* varierar starkt i färgtäckning i området. Här förekommer helt svarta exemplar av både honor och hannar och fynden av dessa är en nyhet för vetenskapen (Gianfranco Sama muntligen). Denna fotosvit utgörs av enbart hannar. Honornas normala färg är helt röd.

Zoogeografi

Inom växt- och djurgeografin finns många indelningssystem. Oftast urskiljs i södra Europa den sk. Mediterrana regionen (Tan 1995) och arter som förekommer i huvudsak i dess sydöstra del kallas sydöstligt mediterrana. Amanusbergen hör zoogeografiskt till Levantenområdet som hyser en rad arter med sydöstlig utbredning och som från Syrien och Libanon sträcker sig upp mot sydöstra Turkiet. Bland dessa arter kan nämnas praktbaggarna *Anthaxia mundula*, *A. myrmidon*, *Polyctesis rhois*, *Coraeus maculifer* och den endemiska *Anthaxia kervillei*. En iakttagelse under resorna till sydöstra Turkiet är att det tycks finnas en zoogeografisk gränslinje som från norr till söder går vid Silifke. När man västerifrån passerar denna linje uppträder t ex *Perotis malachitica*, *Purpuricenus interscapillatus* ssp. *interscapillatus* och *Stenurella bifasciata* ssp. *nigrosuturalis*. Under resan 2009 noterades t ex *Purpuricenus interscapillatus* ssp. *nudicollis* i bergen norr om Anamur medan underarten ssp. *interscapillatus* har sin utbredning österut i bl a Amanusbergen. Bokskogarna som utgör en nordlig skogstyp hyser nordliga inslag som den ovan nämnda *Rosalia alpina* även om

underarten *Syriaca* troligen är en sydligt utvecklad produkt av geografisk isolering under någon del av kvartär. Amanusbergen utgör den sydöstligaste länken i den sk Anatoliska diagonalen, vilken underlättat artmigration av nordliga arter söderut under kalla pluviala perioder av Pleistocen samt av mer värmekrävande arter under perioder av varmare och torrare klimat. Bland skogsträden utgör

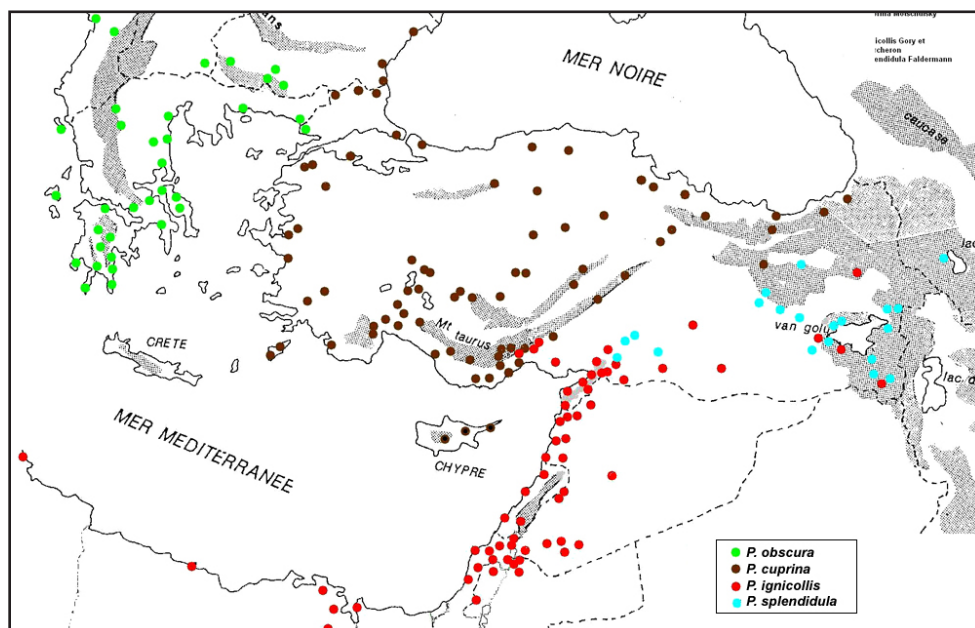

Fig. 4. Den vackra *Prototaenia cuprea* ssp. *ignicollis* noterades i tistlar söder om Arsuz. Som utbredningskartan ovan visar har arten en typisk levanten- utbredning (från www.glaphyridae.com).

i Amanusbergen boken, *Fagus orientalis*, ett exempel på nordliga arter liksom de tillsammans med boken växande *Tilia argentea*, *Sorbus graeca*, *Ilex colchica* och *Rhododendron ponticum*.

Amanusbergens isolerade skogsekosystem anses av Hell (2010) höra till de mest värdefulla områdena i Turkiet just på grund av att deras "extrazonala vegetation" har så stort växtgeografiskt och floristiskt intresse.

Brandpåverkan

Tydliga tecken på brandpåverkan på skogarna var mycket obetydlig. Sannolikt förekommer en hel del buskbränder i kustnära områden medan skogarna på högre höjder verkar vara relativt förskonade från bränder. På en lokal brandfläck med små stubbar av *Quercus coccifera*, på 750 metersnivån noterades en hona av *Purpuricenus desfontainei*. På 1500 metersnivån på Zorkunplatån växer grov skog av *Quercus petraea*. I närheten av en by växte ett metergrovtt ekträd kraftigt brandskadat. I anslutning till skadan fanns kraftiga angrepp av en storvuxen *Cerambyx*art.

Naturskydd

Under årens lopp har ett stort antal nationalparker och andra naturskyddsområden avsatts i Turkiet. Med tanke på landets storlek och variation finns dock fortfarande många högklassiga områden som helt saknar skydd. Skydden kan också vara mer eller mindre effektiva på grund av vagt formulerade syften och bestämmelser och på grund av bristande tillsynsresurser.

Tekkuz-Kengerliduz i Hatay är ett 172 ha stort naturreservat avsatt med syfte att bevara Euro-Sibiriska reliktarter i Amanusbergen. Reservatet är förstås alltför litet för att skydda den biologiska mångfalden i Amanusbergen.

Tack

För värdefulla synpunkter på en del artgrupper vill jag tacka Gianfranco Sama och Ulf Nylander. Jag vill också framföra mitt stora tack till Stockholms Entomologiska Förening för ekonomiskt stöd till resan genom bidrag från Maria och Thure Palms stipendiefond. Ett stort tack också till min far för goda råd under bearbetningen av inventeringsmaterialet och för bistånd under fältarbetet.

Referenser

Agras, M. 2006. Amanos Dagi (Osmaniye ili) Cerambycidae ve Buprestidae (Coleoptera) family-alarina ait bazi böcek türleri ve yükseltiye göre dagilimi üzerine arastirmalar - Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 1-41.

Atalay, I. 2002. Mountain Ecosystems of Turkey. 7-th International Symposium on High Mountain Temote Sensing Cartography. ICA.

Marklund, D. 2009. Studier av vedlevande skalbaggar i sydöstra delen av Taurusbergen i Turkiet.

Pic, M. 1894. Société entomologique de France du 26 décembre 1894. Annales de la Société entomologique de France, p CCLXXXV, Paris.

Sama, G. 2002. Atlas of the Cerambycidae of Europe and the Mediterranean area. Vol 1.

Tan, A. 1995. Turkey: Country Report to the FAO International Technical Conference on Plant Genetic Resources. Ankara.

Volkovitsh, M. 2004. New records of Buprestidae (Coleoptera) from Israel with description of a new species, ISRAEL JOURNAL OF ENTOMOLOGY, Vol. 34, pp. 109-152

www.agnos-online.de

www.glaphyridae.com

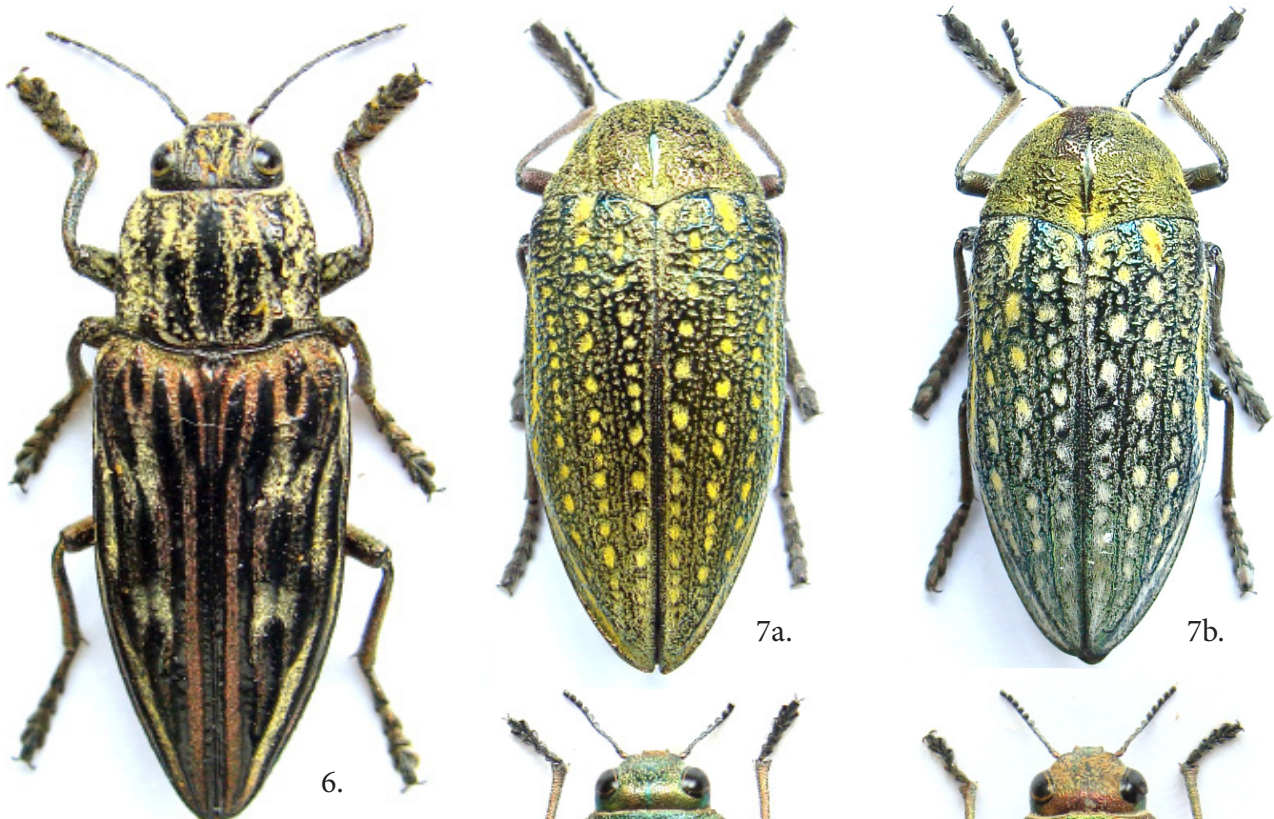
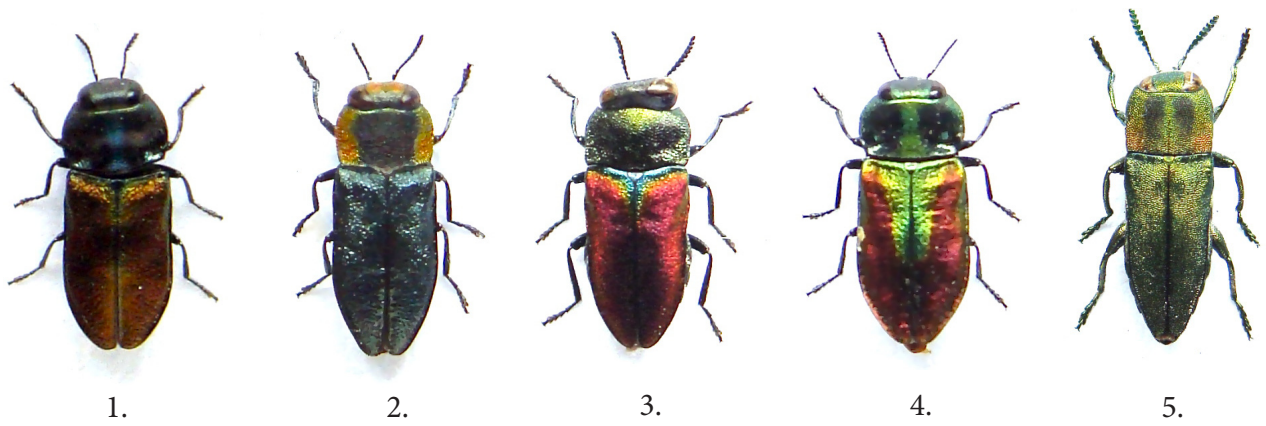
Praktbaggar och långhorningar funna under resan.

Buprestidae

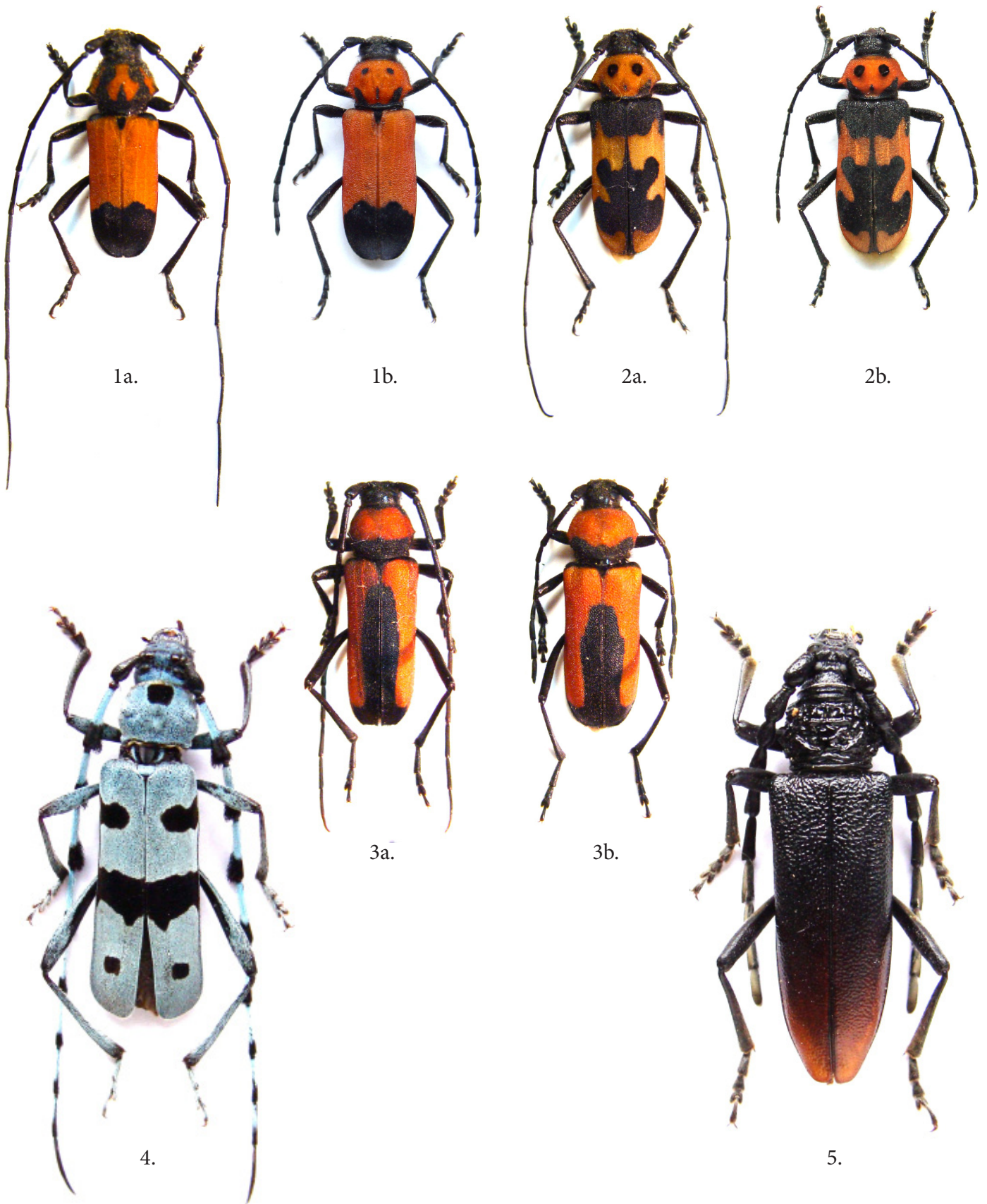
Acmaeodera brevipes
Acmaeoderella villosula
Acmaeoderella jonica
Agrilus graminis
Agrilus derasofasciatus
Agrilus roscidus
Agrilus olivicolor
Agrilus sulcicollis
Agrilus viridis ssp. nocitus
Anthaxia cichorii
Anthaxia diadema
Anthaxia discicollis
Anthaxia muliebris
Anthaxia mundula
Anthaxia myrmidon
Anthaxia pinguis
Anthaxia praeclara
Buprestis dalmatina
Buprestis cupressi
Capnodis cariosa
Capnodis porosa
Chalcophora alternans
Chalcophora detrita
Chalcophorella stigmatica
Chrysobotris solieri
Coraebus maculifer
Coraebus rubi
Galbella felix
Julodis andreae
Julodis ehrenbergi
Meliboeus parvulus
Perotis lugubris
Perotis malachitica
Phaenops cyanea
Polyctesis rhois
Sphenoptera sculpticollis

Cerambycidae

Agapanthia kirbyi
Anastrangalia montana
Batocera rufomaculata (angrepp)
Blepisanis vittipennis ssp. inhumeralis
Cerambyx nodulosus
Cerambyx scopoli ssp. nitidus
Chlorophorus varius ssp. damascenus
Chlorophorus nivipictus
Chlorophorus sartor
Chlorophorus trifasciatus
Clytus rhamni
Dinoptera collaris
Ergates sp. (angrepp)
Lampropterus femoratus
Niphona picticornis
Pachytodes erraticus
Paracorymbia sambucicola
Pedostrangalia emmipoda
Phytoecia rufipes ssp. schreiberi
Procallimus egregius
Purpuricenus budensis
Purpuricenus dalmatinus
Purpuricenus desfontainei ssp. inhumeralis
Purpuricenus interscapillatus ssp. interscapillatus
Rhaesus serricollis (elytrafynd)
Rosalia alpina ssp. syriaca
Rutpela maculata ssp. maculata
Stenopterus rufus ssp. syriacus
Stenurella bifasciata ssp. nigrosuturalis
Stictoleptura cordigera
Xylotrechus arvicola

1. *Anthaxia kervillei* (Théry, 1939) 2. *Anthaxia discicollis* (Gory & Laporte, 1839) 3. *Anthaxia praeclara* (Mannerheim, 1837) 4. *Anthaxia muliebris* (Obenberger, 1918) 5. *Anthaxia diadema* (Fischer, 1824) 6. *Chalcophora alternans* (Abeille de Perrin, 1904) 7 a,b. *Julodis ehrenbergi* (Laporte, 1835) 8. *Coraebus maculifer* (Abeille de Perrin, 1897) 9 a,b. *Perotis malachitica* (Abeille de Perrin, 1896).

1. a,b. *Purpuricenus desfontainei* (Fabricius, 1792) ssp. *inhumeralis* (Pic, 1891) 2. a,b. *Purpuricenus dalmatinus* (Sturm, 1843) 3. a,b. *Purpuricenus interscapillatus* ssp. *interscapillatus* (Plavilstshikov, 1937) 4. *Rosalia alpina* (Linnaeus, 1758) ssp. *syriaca* (Pic, 1894) 5. *Cerambyx nodulosus* (Germar, 1817).

1. Kopulerande *Anastrangalia montana* där honan är av den helsvarta färgformen. 2. *Purpuricenus budensis* hane på blomma. 3. *P. dalmatinus* på ekblad 4. Författaren vid brandskadad tall på Zorkunplatån. På de gula *Helichrysum*fälten flög den lilla svarta långhorningen *Blepisanis vittipennis* ssp. *inhumeralis*. På *Rhus* i området hittades den sällsynta praktbaggen *Polyctesis rhois*. 5. *Chalcophora alternans*. Notera den rödaktiga färgen som syns tydligast längs täckvingarnas mittlinje. 6. På denna solexponerade uråldriga svarttallåga på 1700 metersnivån hittades *C. alternans*. Tallågan har samma egenskaper som norrut attraherar *C. mariana*

1. I molnzonen domineras skogarna av *Fagus orientalis*. Dessa bestånd utgörs av de sydligast kända bokskogarna och har här en isolerad utpost. I sådana isolerade bestånd kan ofta artbestånden utvecklas separat från huvudpopulationerna med på sikt bildande av nya underarter och arter. 2. Även om huvuddelen av skogen att döma av iakttagelserna under denna resa utgörs av yngre bestånd finns dock inslag av död ved i form av högstubbar och liknande naturskogsfragment på sina ställen. 3. På denna skadade, men ännu levande bokstam hittades ett exemplar av den syrianska underarten av Alpbocken *Rosalia alpina* ssp. *syriaca*. Denna underart beskrevs 1894 efter fynd åren strax dessförinnan, men har därefter aldrig återfunnits förrän nu varför underarten förmodats vara utdöd (Sama 2002). På denna bokstam togs också ett exemplar av *Xylotrechus arvicola* med en nästan vit grundteckning till skillnad från den vanliga gula.